Ілюстрована, практична

НАУКА ПАСІЧНИЦТВА

поступовий і популярний підручник закладання і ведення пасік, робленя вуликів, штучних роїв, варення медів, топлення воску, продажі меду і ін.

написав

ЙОСИФ ЗАСТИРЕЦЬ

Накладом автора. Львів, 1935.

Висилає і продає: Застирець, Львів, ул. Косинерска 9.

ЗАСТИРЕЦЬ

НАУКА ПАСІЧНИЦТВА

Практичний, поступовий і популярний підручник закладання і плекання пасіки, варення медів, топлення воску, роблення вуликів й ін., з ілюстраціями.

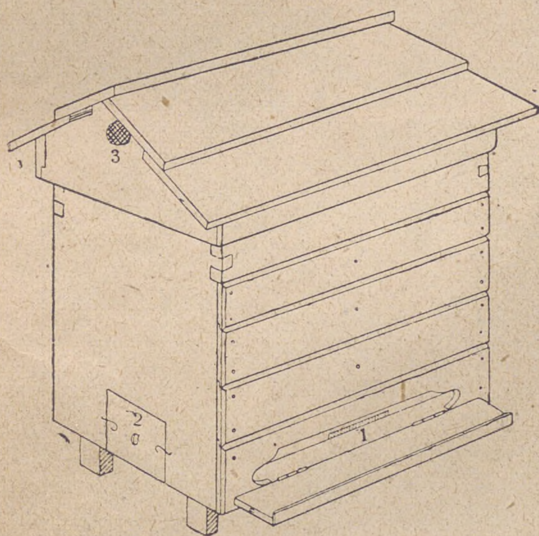

Укр. вулик-лежак столярської роботи.

НАКЛАДОМ АВТОРА. ЛЬВІВ, 1935.

Молитва в українській пасіці автора. Вулики зроблені з пачок від цукру, стоять на підмурованій терасі. Гляди стор. 7.

НАША ВІТЧИНА »МЕДОМ ТЕКУЧА«.

Пятьдесять пнів пасіки дає тільки прибутку, що яких 12 морґів землі на богатій Руси-Україні, котра є »медом і молоком текуча«. Греки на кількасот літ перед Різдв. І. Х. викуповували у нас мід і віск. Мід їли і варили а віск вживали на свічі і до промислових виробів. Їхні боги солодилися на Олімпі нектаром з меду і амброзією т. є кутьою з медом. По Р. І. Х. і по мандрівках народів, вивозили чужі і свої купці віск і мід від нас не тільки до Візантії, але й через Чехи, німецький Реґенсбурґ до Франції і Еспанії де їх араби і маври перепродували в далекі, заморські краї. Видко добре було і пчолам в нашім »медом текучім краю« бо наш нарід любив і любить пчоли, ті найменші домові звірята, котрі в вулику-родині творять взірцеву державу. Вониж мають свою царицю-матку, свій уряд, що дбає про лад, чистість і здоровлє а військо боронить ворогам вступу до очка й вулика. Працюючих пчіл є в вулику-державі 80—100 тис. а неробів трутнів викидають з держави. Наша староруська держава, подібно зорґанізована, вже 900 літ тому в преславній на весь світ книзі законів »Правді Руській« бере в велику оборону бартництво, наші пасіки. Хто другому »підтяв борть« той платив велику кару продажі 3 гривни (гривна це більший кусень срібла-монети яке тоді було дуже дороге).

За рій без меду платив 5 кун (дорогі скірки). За родину пчіл платили тільки, що й за безрогу. Опікун сиріт мав від 2 вуликів оставити їм з роєм

за 1 рік 3 вулиї; в 2. році з тих трьох 5, а потім з пяти 8, так, що за 12 літ припало сироті 256 вуликів-родин, кромі роїв-прибутків які опікун брав для себе. За невільника платили тоді 5—7 копійок а за невільницю 16—17, бо людий тоді було тяжко виживити, а збіжа нищили вороги в часі нападів. Бачимо отже з того, як дорого платився тоді пень пчіл. Наш Руськo-Литовський статут бере теж пчільництво в правну оборону.

Земляки, що любите нашу вітчину від Тиси, Токаю, Кошиць, Срібної Землі, Попраду, повздовж Дунайця, Вислока, зпоза Люблина, Білої, Білостоку, Ґродна, Пінська, Вітебська а відтак ген поза Дон, долішну Волгу і Кавказ, вчиніть той любий нам край знова »медом текучим«! Най наш Поліщук, Гуцул і Лемко, у котрих пчільництво стоїть дуже низько, бо полягає й доси на дивовижнім, незрозумілім для поступу ворожбицтві і чарах, уважно прочитає нашу книжочку і заложить нову пасіку, з котрої ліпше буде жити для себе і бідолашних його дітий. Все це піднесе наш добробут, бо на пасіку не треба богато ґрунту а пожиток з 50 пнів є більший як з 10—15 морґів поля! Будете мати богато гроша а кромі того мед на зиму, св. піст, питний на празники, свята і весілля, а медівники для дітей! Мід здоровий, — а горівка і пиво, вироблюване жидами часто з »воронячого ока« то отруя, від котрої бовваніє наше покоління!

ХТО МОЖЕ СТАТИ ПАСІЧНИКОМ!

Кожда дівчина, жінка, кождий молодець чи старший чоловік можуть стати пасічниками наколи положать на камінь так яйце, щоби притім його не збили і коли в пасіці потримають пасічникови на хвилинку рамку з пчолами і її поволеньки встав-

лять до вулия. Тоді вони вже й пасічники! Початкуючому треба підкурити собі димом зі спорохнілої, добре висушеної верби або другого деревакуриська лице, руки, рукави, одежу та вбрати на лице дротяну сітку. Пчоли потім якби привикають до свойого пасічника. Жалять тільки піяків, наперфумованих, в кожухах, людей від коний, псів, тих, котрі в пасіці бігають, голосно говорять, близько вулика копають землю. В часі вітру, суховії і вечерами як нема пожитку не йдемо до вулика. Пасіка має бути високо обгороджена перед звірятами, а коней рій закусує на смерть. Вулики ставимо на добре в землю вбиті 4 зарізані палики, які дротом до вулия привязуємо. Жало виймаємо скоро з тіла бо їдь з муравлиного квасу більше наплине і тіло більше опухне. Є люде, котрі від зїдженя суниці і від вжалення одної вже пчілки горячкують і цілі опухнуть. Такі не можуть пасічникувати. Вжалювання і муравельного квасу не боятися нам, бо то знаменитий лік на гостець-ревматизм, запалення ставів і нервові недуги, на котрі не западають пасічники. Пасічники є добрі, солідні люде і живуть довго. Священики вибирають все пасічників на церковних братчиків і повіряють їм гроші, господарку. Славні наші люди, козаки, як гетьман Богдан Хмельницький, отаман Сірко або фільозоф Гр. Сковорода плекали пасіки, а то й жили і умирали в пасіках.

КІЛЬКО ПРИХОДУ ДАЄ ПАСІКА!

Де насадимо і ростуть на весну іви-лози, овочеві дерева, малини, акації, липи і де сіють гречки і є луги, там з одного тільки вулика буде меду бодай 30 кґ. вартости яких 50 зол.; з десяти вуликів буде 500 зол., а зі сотки біля пятьтисячів зол. Коли за кільо гірського, лічничого меду платиться 4 зол.

то з одного пня за 30 кґ. буде 120 зол.! Звичайно треба числити, що на 5 літ припаде один рік слотний, зимний; тоді очевидно такого пожитку не буде. Та добрий пасічник сіє медодайні ростини, о котрих нище згадаємо, а з котрих пчоли цілу весну, літо ба, й осінь знайдуть час, мимо зимна і дощу, назбирати меду для себе на зиму і для пасічника за його труд. Дощ і зимно не тревають без перерви від весни до осени! На малий пожиток вистарчить кільканайцять погідних днів.

УКРАЇНЕЦЬ ПРОКОПОВИЧ СЛАВНИЙ НА ВЕСЬ СВІТ РЕФОРМАТОР ПАСІЧНИЦТВА.

Ще 130 літ тому люди не знали життя пчіл бо вулиї були то борті з колоди, пнів дерев де пчоли будували щільники як хотіли. Люди або з долу від затвору підрізували в осени мід або жиди, яким продавали пні перевернувши на землю таку колоду, вибивали копистками пчоли мішаючи разом віск, мід, черву і зливали до бочок а в медоситнях відділювали мід а окремо топили віск і відпадки »воскобойни«. Аж в 1814 р. наш земляк, українець П е т р о П р о к о п о в и ч зпід Чернигова зробив собі вулики з дощок і з р а м к а м и - щільниками, я к і м о ж н а б у л о в и н я т и, переглянути що пчоли там роблять і знова вставити. Він все те й описав в тодішніх росс. часописях а 1828 р. заложив першу на світі п а с і ч н и ч у ш к о л у для кількадесять учнів при кількох сотках таких вуликів. Від нього навчилися р е ф о р м о в а н о г о п а с і ч н и к у в а н н я німці-еміґранти на Україні, які вернувши на Шлеськ розповсюднили там рамкові вулики, котрі спопуляризував потім моравський священик Дзєржон, від котрого пішла назва вуликів »д з є р ж о н и«. То невластива назва і заслуга, бо винахідником їх, р е-

формато ром пасічництва і творцем першої на світі пчолярської школи був наш українець Петро Прокопович. Від часів Прокоповича мусять пчоли так працювати, як їм пасічник велить.

ЯК ПОЧАТКУЮЧИЙ ПАСІЧНИК ЗРОБИТЬ СОБІ САМ ВУЛИК ЗА ПІВТОРА ЗЛОТОГО!

Закладаючи пасіку треба зробити собі столярські, українські вулики як на 1-шій стор. без шпар, щільні, теплі і тільки з липових, осикових, соснових або смереково-ялинних дощок, бо пчоли пр. в дубовім вулику не будуть проживати. Початкуючим, незаможним пасічникам раджу зачати »галицьким« вуликом з отвором в горі. Галицький вулик має рамки високі на 48 цм. а широкі на 22 цм. Український вулик лежак має рамки високі з деревом на 43 і пів цм. а широкі на 30 цм. Вулики галицькі може собі кождий зробити з пачок з Ходорівської цукроварні, а українські лежаки зі ширших пачок Переворського цукру (гляди стор. 2.). Три пачки вистарчає на 1 вулик і платяться по склепах по 50 сотиків. Вулик такий робимо ось як: Найліпшу пачку, в середині виглаюджену беремо за середину, гніздо, чи корпус вулика. Зверху пачки довкруги в горі і долині наби-

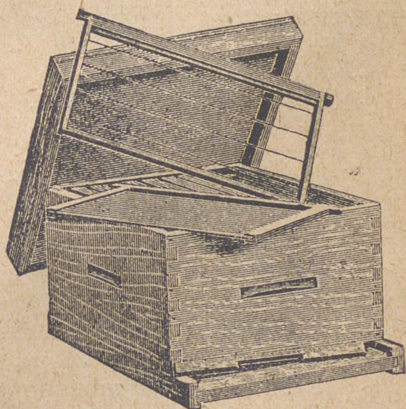

Американський вулик.

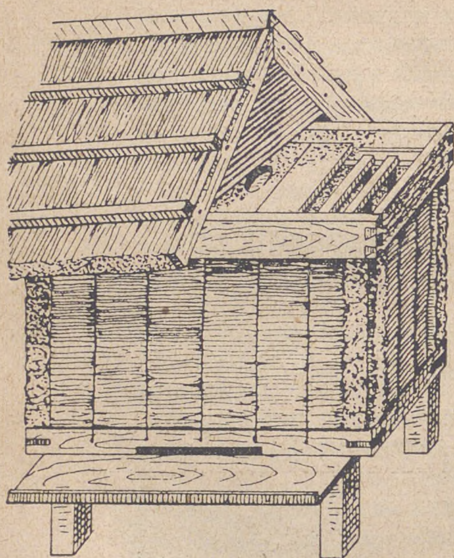
Український вулик зі соломи.

ваємо чотирегранні хотяйби 5 цм. грубі листви. Поміж ті листви довкруги вулика накладаємо грубо вівсяної соломи, очерету, сухого моху (млинарського) або гиблівок і на ті листви прибиваємо довкруги вулия дошки з других пачок. Цьвоки маємо з пачок. Потім в середину вулика на дно накладаємо також вівсяної соломи, яка не мокріє і притискаємо дном винятим з другої пачки, яке прибиваємо цьвоками щоби не піднеслося. Від горішного краю середини вулика нище яких 8—10 центиметрів (при укр. вулику з Переворської пачки) прибиваємо при двох ширших стінах майже 1 цм. грубі листовки, бо на них будуть висіти тяжкі з медом рамки, які в горі мають вуса. Під тими листвами нище 25 цм. прибиваємо другі, вже триганні листовки, високі на 7 мілім. (трошки більше як пів цм.) на те, щоби потім рамки не припирали безпосередно до стіни вулика, куди мусять пчоли перелізати до очка і на рамки. Над рамками даємо дві стелі. Першу складану (не збивану) з 10—15 цм. широких дощичок, грубих на 1 цм. які мають недалеко своїх обох кінців набиті триганчасті листовки 7 мм. грубі. Ту стелю кладемо боком, де лиcтівки на рамки і тоді пчоли могуть собі вигідно між рамками а стелею перелізати. В од-

ній зі середніх дощинок стелі робимо дірку, яку звичайно прикриваємо склом. Діркою тою вилізають пчоли на весну, під осінь а навіть в зимі до

Укр. вулики на лавках в нашій »Срібній Землі« к. Пряшова.

начиня з ситою або сиропом, яке ставимо над дірку. Так годуємо тоді пчоли. На сам верх вулия накладаємо плоский дашок, котрий на споді виглядає як накривка пуделка і налізає так на вулик. Така накривка, друга стеля, не злетить від вітру і хоронить від зимна а між обома стелями на зиму даємо тут подушку з січкою, старим сіном (не отавою!) або мохом, щоби в вулику було тепло. По рогах першої стелі робимо малим свідерком 4 дірочки для вентиляції, бо пчоли потребують як і люде здорового, свіжого воздуха а як їм в літі буде за горячо, тоді вахлюються крильцями, котрі тим псуються і пчола без крил до лету мусить до місяця згинути. Очка-вилети раджу робити два: Горішне, нище першої стелі о 26 цм., а друге, при

самім дні вулика, куди пчоли, люблячі дуже порядок і чистоту викидають сміття, мертві пчоли, трісочки і т. і. Оба очка широкі на 12—15 цм а високі на 8 міліметрів, щоби миші не влізли, які під зиму звужаємо або сіткованою бляшкою засуваємо, оставляючи 1—2 цм. повного отвору. Вони стають в літі в часі найбільшого пожитку великою вигодою для пчіл.

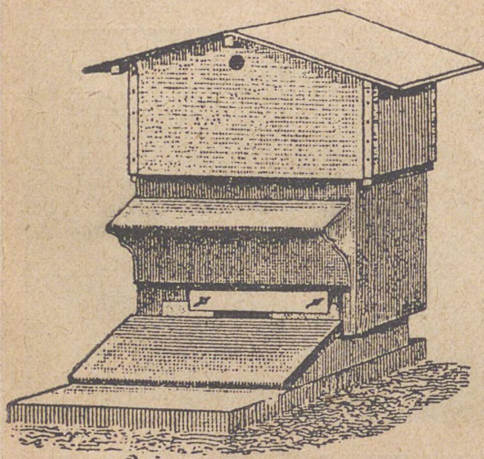

Укр. вулик Дадана з надставкою, на котру насунена накривка, висока шапка з дашком.

Вулики можна робити з ріжних пачок. Укр. вулики Дадана ріжняться тим від звичайних українських, що мають такі самі рамки але лежачі отже високі на 30 цм. Вуликиж »Американи«, гл. ст. 7., є також 435 мм. довгі чи широкі але високі тільки 230 мм. Зате рамок в них по 10 долі і в надстазці.

РАМКИ ДО ВУЛИКА.

Прецизійні, рівні рамки збиваємо на спеціяльнім варстатику до рамок; без варстатику йде робота нескладно. Ширина рамок має бути така як і щільників, то є 23 мм. а грубість на 5 мм. ($^1/_2$ цм.). З обох боків рамок набиваємо близько горішної і долішної части рамки цьвочки сині, довші, тапіцерскі з широкими головками так, щоби виставали на 13 мм. або єще ліпше трикутні бляшки-роз-

дільники які продає »Рій«. Високість 13 мм. є на те, щоби в вулику між одною а другою рамкою була така просторінь, де пчоли працюють, вигодовують черв і мешкають. Рамка отже до рамки не сміє безпосередно дотикати! Цьвоки треба в іншім віддаленю, але все однаковім, набивати з лиця рамки а інакше з другого, лівого боку рамки, бо цьвоки з двох рамок будуть трафляти на себе і віддалення рамок буде не 13 але подвійно 26 мм. Українська рамка має по обох своїх боках біля 2500 цм.^{2} вощини. Щоби вона, широка на 30 цм., з медом не обривалася, натягаємо в самій середині горішних і долішних рамкових листв два пчелярскі дротики, і другим боком пера або спеціяльним, огрітим раделком до втопл. дроту накріплюємо трохи огріту штучну вощину, яку купуємо в »Рою« а яку пчоли потім витягають в щільник і замедують. Галицькі рамки широкі на 22 цм. (високі на 48 цм.) не потрібують тих дротиків. Вони не обриваються.

НАДСТАВКА ВУЛИКА.

В вулику столярської роботи робимо стіни над першою стелею вищі о половину рамки (пр. укр. о 22 цм) а на самій горі фельц, в який вставляємо як в поверх рамки з вощиною о половину нищі від долішних. Стелю першу тоді забираємо. Надставка та, чотирестінна, в часі великого пожитку заповняється чистим медом, бо матка сюди не лізе червити і як в вулику є велика сила, тоді пасічник збере єще більше меду.

ЗВІДКИ ВЗЯТИ ПЧОЛИ!

Пчоли треба дістати молодому пасічникови від тестя чи свояків або в другій половині мая купити вулик з около 7 рамками і червою, покритими пчолами за біля 3 доляри. Зате рій при кінци липня

або коло св. Іллі дістанемо по 2 золоті або єще дешевше. Такому пізному роєви вставляємо кілька рамок свіжої або штучної вощини-полотна, яке собі рій витягне в щільники. Таки зараз в серпни треба роєви додати 6 кґ. сити а 4 кґ. сиропу з цукру, коли пень має зимувати в пасіці. Рамки 7—8 обставляємо з обох боків заставками-перегородою з дощок а решту обох боків вулика отеплюємо вівсяною, сухою соломою, щоби пчолам було тепло а матка червила і пень став до веснування сильний. Так забезпечений під зиму в поживу рій-родина стане основою пасіки для початкуючого. В літі, як зросте в силу, зробимо з него єще два штучні пні-родини. Буде отже 3. Коли першого року подбаємо о 3—4 вулики, то назарік буде наша пасіка числити 10 пнів! Пасіку закладаємо там, де нема ставів, великих рік, в затишнім від вітрів місци в загородженню і де є богато медодайних рослин. Не можна розмножувати пчоли і рівночасно тягнути з них мід медаркою, бо тоді пасіка ослабне. Найліпшою є постановка, дійти до 20 пнів, яких один чоловік обслужить і провадити медну ґосподарку. Для резерви, доповнення пасіки, або на продаж робити 3—4 штучні рої. При медовій господарці лишаємо пчолам навіть на зиму малощо меду а зате даємо в серпни дешевий цукор, який дістаємо через »Роя« (Львів, вул. Бляхарська 20.) або заздалегідь і в зимі скуповуємо в першорядних склепах відпадки — нечистий цукор з пачок а зате дуже дешевий.

КОЛИ ПЧОЛИ ЗЇДАЮТЬ В ЗИМІ МАЛО МЕДУ!

Як ми пчоли під зиму добре соломою а ще ліпше очеретом обложимо і обшиємо зверха старими мішками, коли обліпимо всі шпари, обставимо ширикою дошкою очко перед снігом а в се-

редині зменшимо їх гніздо на яких 6—7 рамок, то пчолам буде тепло і зїдати будуть мало меду. Коли з першими морозами в листопаді занесемо вулики пчіл до сухої, провівної, спокійної пивниці або до темного, доброго, провівного стебника, тоді пчоли зужиють не 10 а половину тільки меду. Всеж здоровійший для пчіл свіжий воздух і не жалувати 10 кґ. В зимі десь по Йордані належить гачком з дроту вимітати зпід очка неживі пчоли, яких в зимі гине богато і могуть очко затарасувати собою перед свіжим воздухом, який виділює теж в улию краплі роси-води, без якої і пчоли не можуть жити. В солому, якою обкриваємо зверха вулик, треба вкладати острі, пахучі зела як васильок, мятку, листя волоского оріха і т. п., щоби миші не загніздилися. Тих зел миші не зносять. До вулика в осени коло заставки, за якими вложилисьмо теж солому, треба насипати затроєної пшениці на миші, яку дістанемо в аптиках за кільканайцять сотиків. Миші гризуть щільники з медом, а своїм неспокоєм спричинюють упадок пчіл з клубка на дно, звідки вже не вилізуть до гори і погинуть в часі морозів. Занадто велике отоплення вулика шкодить пчолам. Вони тому навіть в морози викапують з очка в сніг.

ЯК ПІДКОРМЛЮВАТИ ПЧОЛИ!

Ми вище описали укр. вулик і галицький, до котрих є отвір з гори, не з боку до вставлювання і вибираня рамок. Такі вулики є найпрактичнійші, теплі з боків і дуже вигідні для пасічника. В серпни, на весну а навіть винятково в часі довгої зими найлекше підгодовувати пчоли в таких вуликах, бо пляцки з меду і цукру як тісто, ситу чи сироп ставляємо з гори на першу стелю, де на середині є невелика (як золотівка-гріш) дірка. Як ми до дірки капнемо ситою чи сиропом і начиння зверху

посмаруємо тим солодом, тоді пчоли підлізуть і заберуть за ніч до 2 кґ. того корму. Можна також підкормлювати в той спосіб, що 3—4 рамки-щільники порожні, наливаємо як з чайника ситою чи сиропом з обох боків поволи (на якійсь таці) і під вечір коло 4-тої години вставляємо обережно з гори до пчіл. Давати все більше відразу, бо інакше матка стане червити і то потрохи. Начиння до підкормлення може бути деревляне коритко завосковане або бляшане, а тоді в середині з отвором як в обарінку. Начиння чи коритко треба зверху посипати покраяною соломою або покласти дощиночку з дірками, щоби пчоли не потопилися випиваючи поживу. Колиби розіллявся в пасіці мід чи сироп, то треба те місце зараз засипати землею а на вулику добре змити. Інакше другі пчоли кинуться на найблищу родину і може наступити навіть загальна, страшна нападка.

МЕДОВА СИТА І ЦУКРОВИЙ СИРОП.

Мід з кипячою водою скоро заварений і добре мішаний, називаємо медовою ситою. Є три роди сити:. Густа, коли дамо 4 части меду і одну води; середню ситу дістанемо з одної части меду і тільки само води. Коли зваримо одну часть меду а дві води, тоді дістанемо рідку ситу. Сиропи: Зварім 2 кґ. цукру а 1 літру води (важить 1 кґ.), то дістанемо густий сироп. Середній сироп маємо з рівної части цукру і води. Рідкий сироп дістанемо, коли зваримо одну часть цукру а дві води. В часі варення мішаємо і тільки він закипить, зараз відставляємо. Коли сироп стане літний так, що можна вже пчолам давати а зверха сиропу стане творитися якби лід верства цукру то знак, що сироп за густий а як наллємо ним щільники, то скаменіє на цукор. Пчоли його не годні зібрати. Такий щільник треба запу-

стити в бочку з водою. Тоді за кілька годин виймаємо чисту рамку. Густу ситу і густий сироп даємо пчолам в серпні на зимівлю. Середню ситу і середній сироп даємо також під осінь а головно на весну, щоби побудити матку до червлення. Рідку ситу і рідкий сироп даємо пчолам в літі в зимну, дощеву пору або в часі великої посухи, коли мід так гусне, що тяжко його медаркою витріпати. Радимо завсіди до цукрового сиропу додавати пяту часть меду. Тоді пчоли здорові.

ДОБРА РАДА ПРИ ОСІННІМ ПІДКОРМЛЮВАННЮ.

Коли в околиці пасіки є богато овочевих дерев, малин, каштанів і акацій, тоді скоро на весну треба мати велику силу пчіл, бо в маю будемо мати великий пожиток і мед витріпувати. З тої причини треба пізнійше в осени потрохи піддавати пчолам еще поживи, щоби матки богато червили. На весні як підкормлюємо, то до літри сиропу даємо дві ложечки соли. Під зиму не можна давати соли, бо пчола кілька місяців не вилітає очистити жолудок.

ЩО РОБИТИ В ЧАСІ НАПАДКИ!

Сильний вулик пчіл то держава, котра як завважає, що сусід богатий але слабий, тоді кидається на нього, рабує, нищить. Не піддаваймо тому пчолам в день сити, а тільки вечером. Не розливаймо мід біля пчіл і уникаймо отвирати вулики в часі, як нема пожитку. Інакше злітаються пчоли (а нераз і без такої причини) з сильніщих вуликів, заїдаються і вдираються крізь очко до середини і забивають матку. Тоді нещасні пчоли без цариці вже безборонні, а ворог забирає весь мід. Він тільки

не кидається на черву, бо і вороги-пчоли дуже милосердяться над тими »дітьми«. Нападка звичайно поширюється на другі пні і стає загальною. В пасіці тоді темніє від пчіл. Ратуємо нападені пні тим, що забираємо їх до темної пивниці чи темниці на добу-дві. Передтим пробуємо заситкувавши очка (щоби тільки не подусилися!) зливати пчоли водою і заслонювати галузям. На місце забраного пня до пивниці ставляємо порожний і очко його звертаємо в іншу сторону світа. Ворог тоді здезорієнтується і за добу вже сюди не стане налітати. Напасників посипаємо мукою аби знати, до котрого вулика він втікає і тоді його, злодія, заситковуємо і тут також кропимо і віхтями прислонюємо. Коли все успокоїться і нападеного з пивниці знова винесемо, то мусимо його на старе місце так поставити як стояв передтим, бо пчола навіть по зимі випущена, вертає на своє давне місце. Пчоли можна на інше місце тільки що дня потрошки пересувати або пр. в час пожитку вивезти в поле чи друге село, віддалене однак о яких 5 кільометрів. Той спосіб, щоби підкурити трійливою, сухою порхавкою, причім пчоли поспадають на дно вулика а потім пень перенести на інше місце вдається, але для пчіл нездоровий і ризиковний.

ЯК БУДУЮТЬ ПЧОЛИ ГНІЗДО В ВУЛИКУ!

Пчоли в вулику мешкають і виводяться в щільниках з воску, в котрі на зиму складають мід і пергу. З пилу-перги роблять папку-молочко, яким кормлять робачки, з котрих росте, вигрівається черв і молода пчола. Щільники, то дуже штудерно збудовані прямовісно до середини полотна шестигранники, які пчоли звертають трошки до гори, щоби перед засклепленням мід не виливився в долину. Щільник є грубий на 23—25 мм

а між щільниками є вільні проходи на 12—14 мм. для працюючих пчіл і матки. На зиму творять пчоли гніздо з запасом меду, перги. Те гніздо з яких 5—6 рамок обсідають так, що якби їх всіх разом виняти, то виглядалоби це як клубок. В тім клубку гріються як і люде зглочені пр. в зимній церкві. Котра пчола змерзне зверха, то лізе до середини загрітися а її місце займає інша, що в середині загрілася. Їдження меду дає пчолам тепло. Зимнійший вулик і більший мороз, тоді пчола більше їсть. Не стане меду на щільниках, тоді пчоли перелізають поволи на другий, а коли засталиби тут порожний, який необережний пасічник в осени тут би оставив, то пчоли далі не полізуть а згинуть з голоду, хотяй далі до країв вулика булоби повно меду. В старім щільнику виводяться щораз менші пчоли деґенерати, бо кожде покоління зіставило в тій вощині свою плівку-сорочинку, для того та вощина стає для черви за мала. Стару, чорну вощину дуже любить мотилиця, страшний ворог пчіл, бо її робаки саме серед тих плівок найліпше множаться. Коли мотилиця дістанеся до вощини і тут загніздиться, то часто навіть під осінь втікає весь рій пчів в безвісти. Тому треба пчолам вставляти нову вощину, штучну а тоді покоління пчіл буде велике, здорове і міль не замножиться.

ЗВІДКИ БЕРЕТЬСЯ ВІСК?

Пчоли не зносять воску з поля. Віск є товщ, який твориться в місцях, де лучаться перстені кадовба пчоли. Пчола здіймає зі себе ті обручі товщу і виробляє чи насаджує полотно і шестигранники вощини. Треба пчолам зїсти 10 кґ. меду, щоби дати 1 кґ. воску, який платиться біля 5 зол. за 1 кґ. Тому пасічник дуже береже віск, бо як

нема воску-вощини то й нема меду! Тим, що ми вставляємо в рамки штучну вощину (кільо на 12 щільників коштує 6 зол.), яку пчоли собі викінчують, дуже облекшуємо пчолам їх працю.

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ПРО МІД!

Мід є дуже здоровою поживою для людей і пчіл. Коли 100 ґр. молока дає 59 одиниць тепла яке оживлює наше тіло, а 100 ґр. яєць дає 139, мясо 176, хліб 249 то 100 ґр. меду дає аж 320 кальорій! Немовлятам до 6 місяців даємо почавши від одної до кільканайцять капель меду. На зиму засклеплюють пчоли собі мед як пушки консервів. Куплений мід все переваруємо і потім даємо пчолам під зимівлю, бо може походити від хорих пчіл на гнилець і другі пошести. Добрий пасічник забирає в серпни від пчіл майже весь мід і дає зараз їм сироп з цукру заварений в кипячій воді причім додає пяту часть меду. То здорова підгодівля на зиму. Мід має біля 18% води, а інвертованого, переробленого в орґанізмі пчоли і в щільнику цукру, коло 70%. В тім є декстринів над 35%. Чим темнійший мід, тим більше має декстрозу. Тому, що падь має 9—14% декстринів які в зимі разом з мінералами дають пчолам богато калу і мінерали ранять кишки тому падь є на зимівлю як мід нездорова, а що й більше, і засклеплена ферментує, то треба її або продати або остаточно переварити. Кал з зими викидає пчола аж на весну тоді, як »пчола облітається«. Цукор не дає тільки калу тому пчоли лекше на нім зимують. Коли весна зимна, довга то пчоли не могучи облетітися занечищують, »запержують«, калом весь улий. З того повстають недуги, епідемії. Пчоли тоді на весну дуже гинуть а пень слабий не дасть нам доходу. Цукор і мід то пожива для пчіл,

а перга яку пчоли як порошок приносять на обніжю йде як білковина на будову тіла пчоли, на корм для черви і молоденьких пчіл. Мід має найбільше 1% мінеральних складників. Їх є більше в темних, чим ясних медах. В меді є мінерали: кремній, сірка, залізо, мідь, натрій, алюміній і інші мінерали але найбільше є калія і фосфору. Є в меді і ріжні кислоти- квас и. Найважнійший то муравельний квас який лічить гостець-ревматизм. Та кислота повстає в орґанізмі пчоли або й в меді під впливом бактерій. Найбільше муравельного квасу дає мід з вересу бо 0,0346% а з акації тільки 0,00238%. Ріжні олії надають медови окремий запах, залежний від медодайних рослин, отже яблунь, дикого каштану, акації, гірчиці, липи, малин, гірського зілля. Коли ми пахучий мід загріємо понад 60% тоді запах никне. Купці пошукують тільки чисті і однородні меди отже окремо з овочевих дерев, малин, акацій, липи, гірських рослин. Такі меди платять по 3, 4, 5 зол. за кґ. Тільки гречаний, гіркавий платять около 1 зол. Мід неперецідженний подвійним ситком, в якім богато перги а найбільше сміття, пороху, шнурочків і трісок то встид для нашого укр. пасічника! Солідний купець не купить такого меду або заплатить найнищу ціну. Не диво, що добрий мід спроваджують до нас із заграниці, а чистий, жовтий віск аж з Америки, з Абесинії!

ПРО МАТКУ, ПЧОЛУ РОБІТНИЦЮ І ПРО ТРУТА.

Прегарним сотворінням є матка. Вона є довга, жовтава, з малими крилами а дуже рухливою, звинною і дуже милою. Коло неї, на єї услугах, як на дворі цариці є все кілька пчіл, котрі її теж кормлять спеціяльно тоді, як вона складає

яєчка в комірки щільників. Тих яєчок складає вона денно понад дві тисячі! Яєчко виглядає як триміліметровий, білий прутик приліплений одним боком до дна комірки. З яєчка витворюється робачок якого молоденькі, сиві пчоли годують папкою з перги, гріють і доглядають. Робачок маючи таку »мамку« росте і виповнює собою шестигранну комірку яку пчоли вкінци закривають, сказатиб засклеплюють і вигрівають той плід доки не дозріє і не виколиться з нього молода, сива пчола. Пчола виколюється від знесення яєчка за 21 днів, няньчить коло дві неділі, потім теплого дня з полудня перший раз облітається весело з очка а слідуючого дня летить в поле і стає чорнявою. Пчола живе в літі около 6 неділь, бо спрацьована нищить собі скоро крила і здоровлє і гине в полю в леті до вулика. Тільки з осени через зиму, не працюючи, живе кілька місяців.

Коли мати знесе таке саме яєчко як і на пчолу (яке переходить біля незапліднених орґанів) і в більші комірки в трутову роботу, тоді за 24 днів вилізе самець трут грубий, великий, нероба-музика, без жала. Пасічники виловлюють трутів лапкою в очках, а переглядаючи рамки видушують. Теплого дня вилітають тисячі трутів в гору, щоби стрінути там молоду матку і запліднити. В серпни викидають пчоли трутів без милосердя з вулика бо інакше зїлиби весь запас меду і пчоли загинулиби. З яєчка знесеного маткою виростає також молода матка тоді, коли пчоли над тим звичайним яєчком заложать з воску маточник подібний до жолудя і робачка стануть спеціяльно годувати. Те чудо природи є й на те, щоби ратувати родину-вулик на случай, як матка по знесенню яєчок згинулаби або неосторожний пасічник єї задусив. Тоді пчілки розбудовують над звичайним яєчком пчільну комірку

в великий маточник форми і величини звисаючого в долину жолудя. Пчоли закладають таких маточників тепер а таксамо перед роєнємся кілька або кільканайцять. Матка молода вилазить з яєчка за 18 днів а з дводневого робачка за 16 днів. Перед виколенємся квакають матки. Вправне ухо пасічника все почує при вулику те квакання і знає, що буде рій. Та, що скорше вилізе і є сильніщою, вбиває жалом другі молоді матки. Тільки в роях другаках і третяках вилітає з роєм кілька маток. Пчоли тоді не допускають маток до взаїмного вбиваняся. Зате, коли такий рій осадимо в вулику то в нім вже буде тільки одна мати. Розвій матки з яєчка має величезне значіння бо від часів Прокоповича можемо робити штучні рої отже тоді, коли ми самі схочемо а не чекаємо на звичайний рій і не потребуємо здіймати роя з трудом з високих дерев і плотів. Коли ми забємо матку на яких 2—3 неділі перед головним медозбором то всі щільники будуть тоді без черви а за те пчола заллє їх медом на велику користь пасічника.

Матка живе до 5 літ але найкраще несеться в 2-ім і 3-ім році. Матка має жало але ним чоловіка ніколи не вжалить а тримає його тільки на суперницю, котра хотілаби заволодіти її пчолами. З того бачимо, що та цариця в демократичнім вулику є справді маткою, бо з єї яєчок виховуються не тільки молоді матки але й самці-трути і усі робучі пчоли. Мати молода вилітає як погода і тепло, вже третого дня з вулика, заплоднюється раз на ціле життя від одного трута в воздусі і вертає до вулика почім зачинає вкоротці червити.

ЯК ПЧОЛИ МНОЖАТЬСЯ РОЯМИ!

Кождий рід звірят має Богом йому даний гін до продовження істнування свойого роду. Так і у пчіл. Вже в місяці лютім як ще пчоли зимують, а як їм є тепло і мають досить меду та з літа приготованої перги, тоді матка починає потрохи червити. Час весни рішає про мід, бо як в пні нема меду або пасічник весною аж до головного пожитку не підгодує пчіл сиропом, то матка не буде нестися і на головний пожиток, коли треба великої сили пчіл, не буде кому збирати нам меду. Коли в червни і липни є перелюднення пчіл так, що пчоли вилягають на очко і заложать маточники з яких починають молоді матки квакати і викльовуватися тоді стара матка з частиною пчіл (які набрали собі запасу меду), вилітає з вулика оставляючи там своє потомство і молоду матку. Пчоли ті вилітають як рій, котрий осідає на галузях дерева, порозвішуваних в подільських пасіках вітках, а часто і в плотах. Ми підставляємо під рій на тичці рійницю, якою може бути кошик або й соломяний капелюх а другою жердкою з гачком струсуємо рій до рійниці, яку засиропували або замедували для заохоти пчіл. Пчоли з маткою як осядуть в рійниці несемо до приготованого, порожного вулика куди вставляємо рамки з початками вощини і висипаємо пчоли до нової домівки. Пчоли всі сюди позлізаються, загосподаруються а другого дня вже йдуть в поле. Роєм тим помножується пасіка. Коли пасічник не достереже і не збере роя, то за кілька годин або й переночувавши втікає рій в якесь дуплаве дерево або до чужої пасіки, де звідуни перед роєм вишукали наперід домівку. Матерний пень дасть за кілька днів, як вилізе ще інша матка, другака

роя, а часто й третяка, як пень єще сильний. Зриваємо маточники, як не хочемо роїв або розширюємо гніздо додаючи щодня одну-дві порожні рамки. Заскочить слота або зимно а рій не може вийти, то пчоли перегризають маточники і пень не роїться. В матірнім пні запановує (по роєви з яким вийшла стара матка) молода матка, котра в теплу днину вилітає до трута а потім зачинає червити. Заслабим другакам і третякам додаємо з інших вуликів черви з медом або зганяємо два до купи або всипаємо назад до старого вулика. Початкуючий пасічник нехай вдово-ляється одним, а найбільше другаком, а зате щоби їх добре забезпечив на зимівлю медом, ситою, чи сиропом. Надмірне множення ослабить пасіку. На зиму може бути за мало пчіл і вони не зможуть огрітися. Пні пропадуть.

Памятати на приповідку: »По Іллї, покинь рій на гіллі!«. Ми порадимо не кидати але піддати такому роєви до вулика яких 8—10 кґ. меду-сити і то завчасу.

ШТУЧНІ РОЇ.

Поступовий пасічник, той, що має рамкові українські або вущі, галицькі вулики не буде чекати на рої, які пчоли дають пізно в липні та не схоче цілими днями, як перед реформою Прокоповича усі наші предки-пасічники, висиджувати в пасіці і »визирати« коли вийде рій і на якім високім дереві осяде аби з нараженням життя туди вилізати і його збирати. Ні! Він собі зробить штучні рої тоді, коли сам схоче, пр. тоді, як збере весь пожиток-мід. Коли ми з попереднього вже знаємо, що з яєчка або дводневного робачка можуть пчоли заложити маточник і вигодувати молоденьку матку тай самця трута, то зробити штучний рій чи складанець не є велика штука. Ми заберемо

зі сильного пня кілька рамок з маточником і яєчками, червою і медом для поживи молодих пчіл, на котрих сидить богато молодих, сивих пчіл і перенесемо ті рамки до порожного вулика тай вже маємо штучний рій. Стара пчола верне до матірнього пня в якім остала матка, трохи черви і яєчок та робачків. Старого пня не треба надто ослаблювати. Впрочім штучному роєви, а навіть матірньому, можемо з інших вуликів для підкріплення додати одну-дві рамки з молодою пчолою, червою і медом.

Штучний рій на півлету. Цей легкий і вельми розповсюднений спосіб штучного роя робимо так: Беремо вулик дуже подібний і таксамо мальований, вставляємо до нього порожні рамки і коли пчоли пішли з матірнього добре в поле, тоді матірний пень відсуваємо чи переносимо на пів кроку набік на право а від нього на пів кроку на ліво ставимо новий вулик. Матірний і новий мають мати очко так само високо як було очко перед тим матірного. До того очко матірнього і нового мають мати однакове віддалення від місця де було перше очко матірнього. Щоби добре виміряти, треба перед робленням роя на »півлету« вбити палик високо, як було очко. Коли ми так уставили оба вулики зачинається »півлет«. Пчоли летять з поля і побачивши два нові очка-вулики трошки бентежаться і одні летять до матірнього, другі по половині до нового. Ми в тім часі переносимо половину рамок з маткою, яєчками, червою і медом до нового вулика. Сила обох буде рівна. В матірнім з яєчок чи робачків виплекають собі пчоли молоду матку. Підчас того в обох будуть зносити мід. Пізніше, по тижнях, як вулики стоять за близько, будемо що два дні вулики о кільканайцять цм. відсувати доки пні не станут там, де нам вигідно. Дісталисьмо сильні пчоли,

штучний рій на пiвлету. Розуміється, що пасічник не буде в часі півлету нипати за маткою, але день перед тим її знайде і накриє шапочкою чи дротяною лапкою, щоби другого дня тільки її перенести. Коли маємо дуже сильний в муху пень, як тамтой, з якого ми робили ділення на півлету, а коли притім є початок великого пожитку, тоді робимо **штучний рій в часі великого пожитку** в слідуючий спосіб: Приготовляємо вулик, вкладаємо до нього богато рамок — найменше 7. Зі сильного пня беремо зо дві рамки з молодою червою де булиби яєчка і робачки і вкладаємо їх в середину межи рамки приготованого вулика. Тепер переносимо старий вулик на бік (не наперед!) а на його місце ставимо приготований з червою і рамками вулик. Пчоли, котрі пійшли в поле або єще вилетять зі старого вертають все на старе місце отже до нового вулика. В старім, матірнім, який ми поставили на бік, остає молода пчола, є матка тай більша скількість черви. Новий пень дістав всю робучу пчолу яка зносить дуже богато меду а з яєчка чи робачків виплекає собі молоду матку. Оба пні будуть доволі сильні. Єще ліпше булоби, якби ми могли вставити місто рамок з яєчками рамку, на котрій є вже заложений або навіть засклеплений маточник. Тоді вилізе матка за кілька днів і пень стає звичайним.

МЕДОБІР.

Коли пасічникуємо в галицьких вуликах з широкими всего на 22 цм. рамками а високими на 48 цм. а пожиток маємо короткий і раптовний, то переглядаємо пасіку звичайно десь коло 23 червня, отже перед головним пожитком з липи або гречки. Тоді вибиваємо в тих вуликах, але все тільки сильних, матки. Слабші, котрі притім мають мало чер-

ви лишаємо єще на кілька днів і щойно тоді забиваємо матку. Бємо матки тому, щоби в часі медобору вона не червила а пчоли через те не гаїлися

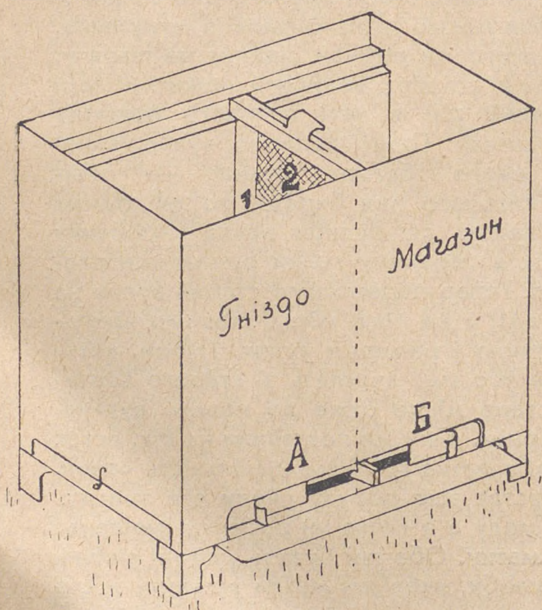

Укр. вулик з маґазином для відокремленя матки або виплеканя запасної.

тоді вигріванням молодої черви а щоби **вся пчола кинулася збирати** нам мід до порожної вощини. Хто вдоволявбися меншою скількістю меду (розводячи єще пасіку) або не наміряв в галицькім чи укр. вулику видушувати матки, особливо як вони дволітні, той відгороджує в кінці вулика дві-три рамки з маткою окремою, щільно до стін вулика прилягаючою, тонкою стінкою з до-

щини, в так званий магазинок. В середині дощинки вставляємо окремі кратки »відгородку«, яку дістанемо в кооперативі »Рій« або в склепах з приборами до пасічництва. Пчола перелізе через ту перегородку але матка ні, бо вона є більша, грубша. Пчоли з решти вулика чують свою матку і тому не закладають маточників але зносять мід до порожних рамок. Матка червить в своїм малім »магазинку« і так прибуває молода пчола. По медобранню виймаємо переділку і матка знаходить багатий запас меду на зиму який ми лишили при кінці медозбору.

В українських великих вуликах (рамки в них 30 цм. широкі а 43,5 цм. високі) не конче вибивати матки, бо вони мають біля 18 рамок і на ті вулики в часі великого пожитку накладаємо зверху надставку з половину нищими рямками як на долині, в властивім вулику. Пчоли заливають рамки в долині і той поверх з надставленими рамками медом а матка не переходить ніколи до надставки отже там не червить. Та навіть і без надставки в українських вуликах є досить місця на складання меду бо є 16—18 рамок, а матка червить на около 10 рамках. Додаємо притім заввагу, що матка коло 7-ої год. є на першій рамці на ліво від очка під стіною, коло 8-ої на другій, перед 9-ою на третій, і т. д. Там легко її знайти в таких порах дня. Витріпування меду з рамок до медарки зачинаємо коло 6 липня, часом і в маю, згл. в ріжних околицях то скорше то пізніше, а властиво тоді, коли побачимо на крайніх рамках досить меду. Переходячи вечером в пасіці почуємо теж сильніший запах меду. Зараз другого, теплого дня рано коло 9. години як пчоли йдуть в поле беремо гилячки з березн, звязуємо, мачаємо в збанку з водою, отвираємо вулик, струсуємо пчоли тим віничком з березн або мягенькою щіточкою чи

крилом з гуски до середини вулика і рамки віддаємо до медарки. Маємо притім і перегляд в вулику. Рамок з робачками на дні щільників ліпше не давати на медарки, бо випадуть і мід мусимо добре проціджувати. За те рамку з медом, де є трохи засклепленої черви, пр. довкруги рамки, можна обережно витріпувати з меду на медарці але скоро відставляти до вулика щоби не застудити. Коли мід засклеплений, то переховуємо або отвираємо його зрізуючи його трошки пасічничим ножем. По першім тріпанню меду зрізуємо зараз острим ножем всю трутову черв, яку пчоли самі її викинуть з вощини. Притім зриваємо малі маточники а оставляємо найбільші три з них до рійки, згл. штучних роїв. Як маточник зігнемо, або притиснемо, тоді матка вилізе калікою. Матки старої, пр. чотирилітної, не повинні ми щадити, бо як згине, то пень може бути навіть під осінь безматковий і як настане зимно, то пень без матки лишиться на загладу. Пень без маток зсипаємо в осени з другим слабшим або даємо йому резервову матку, яку добрий пасічник виховує в подвійних, запасових маґазинових вуликах. Заки беремо рамки на медарку то кожду обертаємо горою в долину бо пчоли все на рамках сидять головою до гори і стрясуємо щіточкою або крилом гуски ті пчоли ззаду до вулика щоби голови, очей їх не тикати волосом і не дражнити. Перед тим підкурюємо рамку димом з порохна верби або тополі. Дим з тютюну шкодить пчолам. Тільки, коли голим оком або побільшаючим склом побачимо у матки воші, тоді беремо матку в кліточку над папером і підкурюємо тютюневим димом. Воші ці впадуть з неї на папір. Їх нищимо, а матка відзискує здоровля і рух. По двох або 3. днях, як є пожиток, витріпуємо мід другий раз, знова за 2 дні третий раз.

Вже при 2. тріпанню не рухаємо останньої рамки щоби її пчоли засклепили на зимівлю. При 3., 4. витріпуванню і 5. вибиранню меду лишаємо так само другу, 3., 4., і 5. рамку на засклеплення.

Звичайно в горячі, теплі дні і ночі, коли перепадав дощ, показується на листях клену, липи і інших дерев п а д ь. Ми бачили падь навіть на очереті на ставах. Як вона є на житі, то є ще найліпша. Солодку ту теч-мід беруть пчоли, але мід з паді треба окремо витріпати на медарці і спродати а зате купити цукру і піддати пчолам як сироп. Падь є на зимівлю для пчіл нездорова; можна її однак переварити, шумовиння зібрати і евентуально піддати. В тиждень по головнім пожитку, треба переглянути вулики чи всі мають маточники згл. матки. Як нема маточників (і матка запропастилася), тоді взяти рамку з іншого вулика з маточником а якби таких не було, то кусень вощини витяти з яєчками (найліпше з роя) і вставити до пня, в якому бракує маточників. Тим кінчимо медозбір.

ПРИГОТІВКА ПЧІЛ ПІД ЗИМУ.

Около три тижні від першого перегляду пчіл по медобранню, переглядаємо знова вулики, чи всюди є матка. Вистарчить нам, як побачимо черву чи робачки. Коли матки нема, то додаємо з других вуликів рамку з яєчками-робачками, щоби пчоли заложили собі маточники. Єще ліпше додати готову матку запасну з »маґазинку«. Матку з чужого пня додаємо в той спосіб, що беремо її і зо 2—4 пчоли до кліточки на вощину з медом. Ту кліточку прикріпляємо до рамки. Пчоли через ніч обнюхають її і привикнуть до неї. Другого дня випускаємо її уже на рамку. Добрий спосіб як нема кліточки є той, що матку вкладаємо до пуделка зі сірників, не засуваємо цілком а так, щоби видко

було головку матки. Вставляємо до вулика на рамку де є місце. Пчоли вигризуть єще більший отвір в пачочці зі сірників і випустять матку, хиба що не хочуть єї у себе приняти, бо завели собі трутівку, то значить одна з пчіл (пчоли є жіночі) зачне сповняти функції матки і зносити яєчка, з котрих вилазять недородні каліки-трутики. Весь пень тоді занепаде, бо пчоли мають її за матку. Трутівки трудно позбутися.

ЯК РАТУВАТИ ПЕНЬ ВІД ТРУТІВКИ!

Великий клопіт має пасічник з трутівкою, якої тяжко позбутися. Деякі пасічники виносили усі рамки з вуликом десь далі за пасікою, висипали всі пчоли на біле рядно, пень-вулик відносили на його місце а пчоли летіли з рядна до вулика. Пасічник глядів, чи не остане на простиралі пчола а коло неї кілька других, як коло правдивої матки. Як така остала, то це була трутівка і її забивав. Всю черву-трутівку зрізував.

Ліпший спосіб спасти трутового пня є слідуючий: Треба до него за кратовану перегородку дати 3—4 рамки з молодою пчолою, червою, яєчками або до цих рамок додати готового маточника чи навіть запасну матку. Через 5—6 днів перегородку виймаємо і все буде гаразд. Коли би у пня трутовика було богато трутової черви, то її виймаємо, зрізуємо, витріпуємо а рамки даємо до вичищення сильнійшим пням.

ЗИМІВЛЯ ПЧІЛ.

По перегляді і впевненню, що наші пчоли мають матки, успавлюємо гніздо на зиму. Лишаємо 7—9 рамок, як до сили пня, закритих густо пчолами, на котрих є 8—12 кґ. меду. Як є менше пчоли, то лишаємо 6 або й 5 рамок. Ми вже сказали, що

пчоли гріються в зимі як люде в церкві в часі морозів, стоячи густо коло себе. Пчоли творять клубок, а як зверху змерзнуть, то лізуть до середини клубка. В стебнику або в пивниці зїдають пчоли половину запасового меду, бо тут є їм тепло. Пчоли мусять мати в зимі спокій. Не належить близько них рубати дерево або стукати по вуликах чи тоді їх переносити, бо пчоли падають з клубка на дно вулика і змерзлі вже більше не підлізуть до гори, хиба їх огріємо в хаті. Решту, краї звуженого вулика виповнюємо твердою соломою або сухим мохом. Сіно завогкується. На дно вулика і під солому сиплемо затроєної пшениці, яку купимо в »Рою« або в аптиках. Миші, які часто з осени дістануться до вулика, зїдають пшеницю і гинуть. Добре давати між солому васильок або другі пахучі зела а навіть листя з волоского оріха, бо тих пахучих рослин миши не люблять і їх уникають. В пивницях і стебниках ставляємо лапки на миші.

ПЕРЕСЛУХОВУВАННЯ ПЧІЛ В ЗИМІ.

По Йордані, коло Стрітення і початку березня підслухуємо пні. Застукавши пальцями коло очка або дмухнувши, почуємо грубий, одномірний голос »бжжж...« То знак, що пчоли здорові і мають їди та все в них в порядку. Як відозвуться на бззз... нерівномірно, або ріжними голосами, тоді треба заглянути до вулика, бо або забракне їди або буде завогко або будуть миші. Упорядкувавши той пень в томуж приміщенню належить після цього взяти його на короткий час до теплої але темної кімнати, щоби ті пчоли, що поспадали або по вулику порозлазилися, знова позлазилися в зимовий клубок. Не забувати, що очко на зиму повинно бути заситковане не густою сіткою так, щоби остала шпара, якою пчоли кождої пори могли ви-

лазити, бо часто і серед зими, звичайно коло Стрітення, нагло потепліє. Впрочім пчоли потребують свіжого повітря та зимного, яке діставшися до вулика спричиняє воду-пару. Пчоли потребують води і в літі і в зимі до життя.

ВИСТАВЛЕННЯ ПЧІЛ ПО ЗИМІВЛІ.

Коло св. Олексія, кінець марта, як є тепло, літають мухи, ріжні комахи і нема снігу, тоді виставляємо пчоли зі стебника чи пивниці на те саме місце, де кождий пень стояв перед зимою. Якби були де клапоти снігу, то треба сніг прикрити соломою або мішками, бо як пчола впаде на сніг, то вже замерзає. Пчоли тепер облітаються на сонци. Ті, що зимували в пасіці також облітаються. Останні могли облетітися єще в лютім як було тепло. Дуже мило дивитися, як пчоли по зимівлі облітаються. Вони вилітають радісно з очка, сідають на деревляний дашок вулика, гріються до сонця і радуються весною як діти. Другого—третого дня, як є дуже тепло, перевітруємо наскорі вулики, викидаємо сплісніпу солому але даємо свіжу і знова обезпечуємо вулик від зимна, хотяй би менше, бо в квітни і з початком мая буває єще зимно з морозом. Пчоли потребують тепла, бо вигрівають уже молоду силу: черв. Коли в вулику зазимно, забогато порожніх рамок і богато шпар, тоді матка навіть не буде червити. Пень ослабне, бо молодих нема, а старі пчоли вже гинуть і небуде комуназбирати нам меду.

РАСИ ПЧІЛ.

Пасічник, котрий розмножив свою пасіку від одного пня повинен придбати єще родини пчіл або матки з інших добрих, працьовитих, спокійних па-

сік так, щоби пчоли вимішувалися, бо інакше як матка і трут з яєчок виростають від одної матки, то зводяться. Тому церков і людям не позваляє женитись, як вони близькі кревняки.

Треба знати, що маємо ріжні породи, раси пчіл. Подільської раси пчола є велика, сива, лінива і має міхурець на мід величини великого зерна конопляного сімя. Вона є лагідна. Друга раса: Борівка, є чорна, дуже швидка, працьовита, дуже жалить і має малий міхурець на мід, величини проса. Країнська пчола має рожеві боки, є попеляста, велика як і подільська, більше від неї працьовита, але не хоче роїтися. Тому все робимо штучні рої з таких родин. Кавказька є темно попелята, середньої величини, щось посереднього між борівкою а подільською. Ті пчоли дуже добрі, трудящі, але мають той блуд, що недасться з ними легко господарити. Як виняти рамку пр., то ті пчоли розлазяться на траві на яких 5 метрів і гублятъся. Найліпші пчоли є крижовані країнські з подільськими або кавказькі з подільськими. Кавказка пчола має ссавку довгу на 2.8 мм. через те вона а часто й крижовані беруть мід з червоної конюшини. Інші пчоли з 2.6 мм ссавками беруть тільки з білої. Пчоли вимішуються звичайно самі в пасіці, коли пр. молода матка запліднится з трутом іншого вулика і іншої раси чи родини. Пчоли примінюються до клімату. Наші роботячі пчоли перевезені пр. до Єгипту, де є цілий рік пожиток, перестають збирати запасовий мід і тоді не дають взагалі пожитку і затрачують характер своєї раси. Так і білі европейці, пр. португальці, що осіли в Африці, в Сенеґалії перед віками, нині їх нащадки говорять португальською мовою, а стали чорною, муринською расою. В Дальматії і в Італії на долах, де дуже тепло, нема з тих причин пасік, бо не дають запасів меду.

ВОРОГИ ПАСІЧНИЦТВА.

Пчоли мають богато ріжних ворогів із звірят, птиць і комах. Дятель а найбільше синиця пукає в очко, а коли пчола вилізе, то зїдає її. На весну треба від очка їх відстрашувати або очко прикрити яким ситком велечини решита. Наша мила ластівочка-щебетушка ловить літаючи в часі великого пожитку дуже богато пчіл. Коло хат пасічника не повинні ми дозволити на закладання ластівочих гнізд. Миш, коли влізе під зиму до вулика погризе вощину з медом і своїм непокоєм розжене пчоли з їх клубка і вони впадуть. Великим ворогом пасіки є невеличкий сірий, вечірний мотиль мотилиця-міль, який кружить біля вулика і в відповідну хвилю шпарою або очком втискається до вулика і в стару вощину або в сміття, як є на дні вулика складає яєчка. З яєчок вилазять хроби, які підлізають в гору і замотиличують та передіравлюють всю вощину в вулику. Тільки дуже сильний пень і в початку дає собі раду. Ми вже згадували, що пчоли навіть під осінь або знидіють або втікають роєм з такого пня в безвісти. Винен пасічник, бо не заглядав до вулика і не забрав вчас замотеличених щільників-рамок. Найбільшим ворогом пчіл є недбалий пасічник, який не дбає про свою »Божу мушку«, недалеко вуликів стукає, пускає в пасіку худобу, не уставить вуликів на сильних паликах і не привяже дротом до підпори а вітер повивертає пні і порозбивається вулик, який часто і затікає. Здається дурниця як поставить він вулик не до важки прямовісно а так, що рамки висять криво, то кільки зробить тим пчолам лиха? Найгірше, як не вивчиться з книжок і не читає пасічничих часописів, тоді невміє коло пчіл ходити. Він »капарає« і зі своєї пасіки, яку загирить, нічого не буде мати.

НЕДУГИ ПЧІЛ.

Найнебезпечнішою хоробою пчіл є гнилець. Причиною є невидимі оком дрібнотвори, з котрих одні вимножуються з незакритої еще черви а другі з завічкованої. Бацилі ті спричинюють гните черви, яку чути каруком і яка перемінюється в бруднy, буру, липку масу. Як встромимо в ту гидку масу сірник то теч та тягнеться як нитка і 20 цм. Загал пасічників чи не слушно вважає, що гнилець повстає тоді, як виймаючи рамки застудимо черв або як пчоли самі застудять. Трафляється, що на весну матка богато зачервить а як нагло позимніє або настане слота і брак пожитку, тоді пчоли мерзнуть, стягаються в клубок а крайні рамки з червою опускають і застуджують. Зпочатку ратуємо родину забираючи вулик а на те місце даємо рійницю на пчоли, вкладаємо відтак в новий вулик і даємо нову штучну вощину. За кілька днів знова так зміняємо, а перший вулик палимо, бо з нього пчоли рознесуть порошок-заразки по цілій пасіці і в других пасіках цілої околиці. Заразки гнильця живуть літами. Ми радимо до зараженого вулика вставити горня з розжареним вуглям, посипати жар ложкою мілкої сірки, замкнути вулик, щоби пчоли згинули а вулик з усім спалити. Пасічник повинен руки мити милом. Чим більше який нарід зуживає мила, тим він здоровіщий і його худібка. Нозема звана від бацқиля »нозема апіс« знана у нас декуди як маївка, повстає на весну в маю, звідси її назва. Є це жолудкова недуга. Пчола дуже худне, є наїжена, чорніє, бо волос її випадає. Подражнена вилітає з вулика а потім пчоли здорові її не впускають. На землю падає і не літає але бігає з напів розчиненими крилами. Всюди видко трупи. Недавно вигинули цілі пасіки з під

околиць Сянки. Лікуємо пчоли на маївку в той спосіб, що до 5 літрів рідшої сити вливаємо килішок чистого бонґу (горівки). Добре вимішану таку рідину-ситу піддаємо хорим пчолам що раз по трохи. Недуга заперження повстає, як пчоли не можуть облетітися в час і калом занечистять і себе і щільники. Пчоли підпадають єще і іншим недугам, пр. плісненню і ствердненню черви. Стає вона тоді тверда як ґіпс або трутні стають вапнянимы. Спричиняють це бакцилі і грибки, з котрих деякі дістаються зі соломи або сіна.

ЯК ТОПИТИ ВІСК!

Старанний, добрий пасічник не марнує старої, чорної вощини, непридатної до зачервлювання то й непрактичної до медозбору, бо комірки такої вощини є вузкі, бо виповнили їх плівки-плащі-сорочинки по молодих пчілках, які з них вилізли. Пасічник збирає і найменші окрушки воску, розділюючи білі і жовті від чорних окремо, до щільного якогось начиня. куди не дісталабися мотилиця, а потім топить. Топлення воску: До начиня камінного вливаємо води а на воду кидаємо здушену вощину і варимо. Коли закипить, тоді виливаємо розтоплений віск в ворочок якої кріпкої, рідкої матерії, полотна. Добре завязавши даємо під прасу, зроблену звичайно з двох дубових півметрових, грубих дощок, які стискаємо на краях шрубами. Коли стискаємо віск той в начиння шрубами і тиснемо як сир або малини, тоді горячий віск випливає з ворочка до підставленої великої миски, мидниці чи балії, в котру нанялисьмо зимної води. Віск роздрібнений як лекший від води пливає по верху. Збираємо той віск і здушуємо чистими руками в кулі. Кулі краємо на кусні і вкида-

ємо знова до камінного горшка і вже топимо без води. Уважати, щоби розтоплений тепер віск довго не кипів, не припалився або й не запалився. Як спробуємо патичком, а віск вже розтоплений, тоді виливаємо його поволи в форму, найліпше поливану миску, в котру далисьмо трошки води. Як застигне і викинемо віск з форми, то буде він прегарний, ясножовтавої краски і пахучий.

Інакше робимо як віск варимо не в камяних а в залізних начинях. З залізних начинь емалія часто виприснула а навіть як і не пукла, то знаємо з досвіду, що соки, овочеві конфітури а навіть і росіл, варені в зелізних, емальйованих посудинах дістають темну краску. Це хемічні сполуки з залізом. Віск дістане темносіраву краску. Щоби отримати гарний, жовтий віск ставимо розтоплений віск на яких 3 або більше годин до теплого місця в печі »братрурі«, де залізооксиди осядуть на споді. Аж тоді виливаємо віск у форму. Найліпше тому раджу варити віск в камяних начинях. Коли той віск ясножовтий виставимо на ділання сонця, тоді віск прибере білаву краску. Кільо воску платиться у нас 4—5 зол. Його богато закуповлює заграниця до хемічних виробів, до підліг і ін. Наші пасічники усе виробляли »сукали« на Йордан трійці, Богу в жертву, з жовтого воску.

ВАРЕННЯ ПИТНИХ МЕДІВ.

Наші предки і князі гостилися питним медом а німці і їх сусіди гірким пивом з ячменю. Кількалітній мід, двійняк гетьманський і козачий третак, є дуже лічничі на ревматизм-гостець костей, голови і ставів. При запаленню легких старий, питний мід виділює флеґму і додає сили. Питний і звичайний облекшує ґрипу, кашлі болі горла, особливо у дітей при корах, шкарля-

тині, дифтеріях горла (прісний мід змішуємо з саджою) а при тифі спричиняє лекше травлення жолудка і лічення ран кішок. Так ділає вже й прісний мід з медарки. Питний мід варимо в городі або в кухні в котлі поливанім або цинкованім баняку. До 10 літрів меду вливаємо 20 літрів переваренної води (третак) і варимо кілька годин, збираючи все шумовиння до окремого начиння, яке можемо потім переварити на гіршу сорту. Підпалюємо огонь деревом, бо вугля дає засильний огонь. В міру випарування доливаємо пероваренoї води, аби отримати повних 30 літрів. Як вже не буде шумовиння, відставляємо і як вистоїться, день-два, зливаємо до чистої, дубової бочки або великого бутля, ставимо в тепле 25—30° місце пр. в кухні але в темне місце і 3—4 дні мід перебуває першу, бурливу ферментацію. Тепер закорковуємо з ферментаційною руркою, яку купуємо в склянних склепах. Перед варенням меду на 3—10 днів купуємо в аптиках-дроґеріях дріжджі-квасниці: »Вінум« раси Маляґа, Мадейра або Токай і 10 дкґ. даємо на теплі (25—30°) 2 літри води і пів кґ. меду. Ті розпущені дріжджі вливаємо до дубової бочки чи бутлі зі звареним медом і зачинається 3—4 місяців треваюча ферментація-булькотання через ферментаційну рурку, до котрої кульок в горі вливаємо переварену воду. Дріжджі-квасниці при теплі виплоджують безліч дрібностроїв (бакцилів) а коли витвориться алькоголь, то він їх вбиває і вони падають на спід як осад. Коли мід ферментує при зимні, то родяться іншого роду бакцилі, які мід нам зіпсують. Коли кінчиться ферментація, отже не показуються більше бульки, переливаємо осторожно (задля осаду) наш мід до іншого начиня, бочілки чи фляшок майже по сам верх, щоби богато воздуху не витворювало шкідників і закор-

ковуємо заливаючи корок ляком, або розтопленою живицею з воском і переховуємо в холодній пивниці. Не можна спускати ніяких медів і вин в червни і липни, бо тоді навіть меди старі вже в пивниці, перебувають якісь малі, нові ферментації. Бульки, які втікали через фермент. рурку, то двокис угля CO_2. Щоби мід мав острійший смак даємо при варенню в ворочку 20 ґр. хмелю або небогато гвоздиків або й цинамону, які по варенню викидаємо. Ліпше додавати хміль тілько до четвертака, який варимо з 10 літрів меду і 30 води (разом 40 літрів), бо четвертак по ферментації вже пємо. Козачий мід, вище описаний третак з одної части меду а двох води, то може і довше переховуватися. Найліпший, гетьманський мід робиться з одної части меду, але тільки липового (не як тамті навіть з гречаного) і з одної части води. Мід гетьманський 8—10 літній в скількости килішочка валить нас мило з ніг і дуже розгріває. До фляшок третака і четвертака вкидаємо кілька зерен рижу (забогато рижу вижене мід з корком). Наші священичі родини гостили селян четвертаком (який довго не переховується) на толоках по роботах в полю і косовиці.

Медовий напиток робимо без варення меду. Тільки пр. 10 літрів меду і 20 л. води ставимо в тепле місце де 3—4 дні бурливо ферментує, а потім через ферментаційну рурку єще 6 днів разом 10. Потім зливаємо в нову посудину де ферментує єще до 6 неділь і напій готовий. Місто другої части чи літри води можемо влити літру соків овочевих і дістанемо по ферментації пишний напиток »мед вишняк, порічник, яблочник« і ін. Замість літри овочевого соку можемо дати 2 літри подушених вишень, солодких порічок або других овочів і то єще ліпше від соку, бо під скір-

кою тих овочів є субстанції гіркаві, здорові, вітаміни. По 10 днях перелявши до 6-тижневої ферментації, овочі на дні наново наливаємо медом і водою і знова дістаємо напій як і за першим разом. Воду даємо переварену тоді, як вона має вапно і інші мінерали. В р. 1933 наш нарід, на встид, тільки в Польщі випив горілок, пива з вороннячого ока вироблюваного місто хмелю, і руму за 400 мілонів зол., — знищив богато здоровля і сповнив богато злочинів! Варім солодкий, питний мід на лік і наше здоровля! Чотириста мілонів і здоровля у нас лишиться!

МЕДАРКА Й ІНШІ ПАСІЧНИЧІ ПРИБОРИ.

До витріпування зі щільників-рамок меду вживаємо м е д а р к и звичайно на чотири рамок.

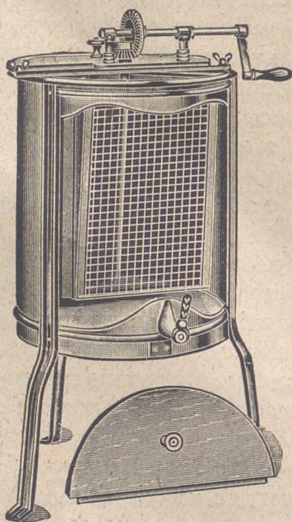

Медарка, з переду видко сітку під рамку.

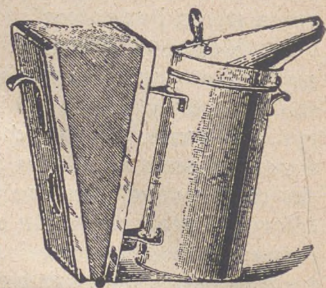

Підкуровач-димар.

Медарка з білої бляхи з металевим коловоротником, трибами і корбою коштує біля 40 зол. Єсли купимо собі сам коловорот або зробить нам його коваль а вкінці й столяр з твердого дерева і ми вставимо його до ширшої бочки дубової або сосновоі, але в середині на біло лякерованої, аби мід добре стікав, то така медарка буде нас дешево коштувати. Початкуючі пасічники робили собі коловороток самі на дві рамки а на вісь намотували шнурок і потім натягаючи його впровляли коловороток, уставлений в бочці, в круженя і так витріпували мід. Бочку вживають в осени на капусту чи огірки. Радимо закупити бляшану медарку нову або й уживану, дешевшу, бо ліпше і вигіднійше мід витріпує. Другим доконечним приладом в пасіці є ситко на лице обшите брунатним або білим полотном і підкурювач, які продає »Рій« або можна зробити в бляхаря. Подібний до вузького самовара, причім міх розжарює порохно як у коваля. Як пасіка є далі від будинків і нема страху пожару, то вживаємо запаленого порохна чи куриська. Треба його передтим все висушити в кухні або на сильнім сонци щоби не гасло. Зрізувати засклеплений мід як даємо щільники до медарки можемо довгим і обосючним дуже острим пасічничим ножем який часто мачаємо в теплу воду, щоби змивати з нього мід. Про гусяче чи куряче крило а найліпше щіточку мягеньку, натягнену в один тільки рядок широкий як рямки, вже говорилисьмо. До доброго уставлення вуликів, щоби рямки висіли прямовісно, треба вживати водної важки. Треба також зробити собі столець, на якім вішаємо рамки як їх виймаємо з вулика щоби не ставляти на траву, під вулик. Другі прилади придбає собі початкуючий з розвоєм його пасіки.

ЯК ВИГЛЯДАЄ ПАСІКА У НІМЦІВ?

Німці роблять собі поверхові вулики на дві кондиґнації підчас коли ми тільки на час пожитку накладаємо на вулик надставку з рамками. Наші вулики стоять розставлені в пасіці а німці місто паркану-огорожі роблять довгі з підлогою і дашком комірки і павільони і тут ставлять 20—100 вуликів. В павільонах поміщуються пасічничі прилади а навіть вентилятори і пивниці. Павільони мають і злі сторони. Накопичені родини мішаються, пчоли на себе нападають. В нас єще богато місця на здорові пасіки, а в разі огню в соломою критих ґаздівствах, згоріли би і »німецькі пасіки«.

МЕДОДАЙНІ РОСЛИНИ.

Звичайно на 5 літ буде оден або два роки без меду з причини непогоди і зимна в часі, як цвите гречка чи липа. Треба садити тому медодайні рослини, які цвитуть від весни до осени одні по других, а пчоли все будуть працювати а не зберуть з липи чи гречки, то буде пожиток з других рослин. Так перед квітом садів цвитуть: ліщина, їва-верба, вільха, цукровий клен, берествяз, мореля, медунка, кульбаба.

В квітни і маю: явір, черешня, аґрест, порічка, бросквиня, вишня, яблуні, груші, сливи, біла кропива, растка.

По садовині цвитуть: озимий ріпак, еспарзета, вика, кущі, каштан, вовчі ягоди, акація біла і жовта, глід, клен, ясінь, морва, волоський оріх, дуже медна малина, ожина, біла конюшина, буркун, лікарська шалвія.

Перед гречками: червона конюшина, люцерна, біб, біла гірчиця, сераделя, ярий рі-

пак, мак, липа, фацелія, огірник-боракс, материнка, кропива.

В добі соняшника цвитуть: гарбузи, біла гірчиця, пізна сераделя.

На кінци: верес, пізний лупин і сераделя. Садім ті рослини а всі роки будуть »товсті«! Памятати треба, щоби вулики вивозити як цвитуть липи в гаї-липники, а як гречка цвите, тоді в поля. Дуже вказаним є вивозити пчоли автом (не залізницею) в гори, в Карпати. Той труд вельми оплатиться.

ЯК ПЕРЕВОЗИТИ ПАСІКУ!

В зимі, з важних причин перевозимо пасіки поволи в той спосіб, що ставляємо вулики на солому, в сані заложені драбинами. Поміж драбини і вулики, аби не стукали, вкладаємо теж солому. Очка заситковуємо. Так перевозимо наші пні обережно навіть далеко. В літі веземо возом на сіні, витріпавши мід, бо інакше рамки обломляться, а пчоли подусяться. Ми бачили в Олеську коло Бродів, як жиди закуповували пчоли в літі, в червни, і перевозили їх аж на Поділля, на гречки. Вони привозили зі собою легенькі вулики-пачки, в котрі пасічник перекладав рамки з пчолами і червою. Рамки тоті з гори, долини і боків оббивали клипчиками щоби не рухалися. Вуликів ставляли на драбинястий віз на солому і обкладали соломою. На фіру брали 18—20 таких вуликів. Кождий вулик мав в горі затулки заситкований все більший від очка отвір, щоби пчоли не подусилися. Залізницею вільно пчоли перевозити тілько в невеличких, з боку заситкованих, пачках. Так приходять до нас посилки маток з пчолами навіть з Країни, Стирії і дальших країв.

В ЯКИХ НАЧИНЯХ ПЕРЕХОВУВАТИ І ПРОДАВАТИ МІД?

Витріпаний медаркою мід переховуємо в зимній пивниці в камінних начинях, склянних бутлях або добре поливаних горшках. Добре переховуємо мід в начинях з білої бляхи або в цинкових. Навіть солена вода чи олива не перетікають з бочки так як плинний, нескристалізований мід. На зимнім мід за кілька неділь скрупіє в кристалки і тоді його вивозимо і продаємо без ризика. Дубові бочки або великі, подвійні коновки, які вважаю стандартизованою посудою, зверха заднені треба кілька разів виварити бо мід натягнувби квасу з дубової бочки або живиці з соснової коновки. Обручі давати залізні. В мокрих роках, як 1934., мід подекуди і до зими не скрупнів. Вважати, що заграницею, пр. в Німеччині, купуючі мід числили сотнар по 56 кґ. враховуючи і вагу бочки.

ЗАКІНЧЕННЯ.

В нас буде добре, як кождий хлопець чи дівчина вивчиться якогонебудь ремесла, а попритім будуть пасічникувати або закладати огороди-сади. Тоді будуть незалежні від жидів по містах. Від пчіл вчімся ладу, порядку і державности. Пасіки плекають розум і серце і дають здоровля і великі користи в грошах і прожиттю в зимі. Вчинім, щоби й нині рідна наша земля як і колись, була першим в світі краєм меду і воску! Експорт, вивіз тих продуктів і продаж в краю принесе нашому бідному тепер народови міліони в зисках. Чи маємо чекати, нарікати і плакати на біду? До діла, дорогі земляки! Вже нині робім вулики! О добрий вислід нашої пасіки молімся до св. Зосими, Саватія, Харлампія, опікунів пасік, а за добрі ради помяніть автора, о. Йосифа в Ваших молитвах!

о. Й. Застирець.

ДОДАТОК.

І.

СПОМИН ПРО »ГИЛЬКОВУ ЛИПУ«.

Тридцять літ тому висвятив мене Владика в єреї і післав душпастирювати в село, де жили мої далекі свояки.

На Великдень правив я, як велить звичай, воскресні панахиди на цвинтарі. На однім гробі поклали мої свояки, крім гарної паски, трьох яєць, ще щільник меду на біленькій тарілці, оздобленій народнім, своєрідним орнаментом. Співаючи величну нашу воскресну пісню, взяв я опісля помяник з рук старенького стрия[1]), помянув усі вписані імена, між котрими був і Гилько Липа. »Що це за Гилько Липа«? — спитав я стрия по молитві.

»Було це так« — оповідав мені стрий Микола поквапно, бо бачив, що й я спішився, тай люде чекали, просячи на гроби своїх предків. »В році, в котрім я женився — говорив він, — приплентався до мене на весну через австрійську границю салдат з України, що втік з царського війська, де якийсь московський старшина Сергій Гуляков дуже над ним знущався. »Мене кличуть Гилько« — сказав він, буду у вас щиренько наймитувати, бо родичів не маю, тай нема мені пощо вертати, а тут такі люде, як і в нас під Полтавою і співають ту саму великодну пісню, бо я чув, як був на самій границі. Я бачив минулого року великодну відправу в вашім галицькім селі, а ранок прегарний, що аж до нас на границю доносив »Христос Воскрес«.

Мені подобався Гилько і я не мав кращого від нього ніколи ні наймита, ні вірної челядини.

---

[1]) Брата батька, або взагалі дядька з коліна батька.

У великодну суботу кінчив він мені орати й привіз в обійстя липку, кажучи: »Дозвольте, я посаджу бідну деревину. Її викинули по корчівці на дорогу. Дивіться, якесь колесо її переїхало, а вонаж жива, а все живе, проситься жити, рости. Як деревину хто викине з корінем на верх і не посадить в землю, то вона плаче. А тут липа, — вона дасть божій бджільці і господареві меду на радість, цвіту на слабість, а дерева церкві на іконостас«. — Мені Гилько ще більше припав від тепер до серця. Я дав дозвіл, а він вибрав практичне і дуже гарне місце, де й зараз у великодну суботу й посадив ту липку. За два три роки розмножив я вже на новім ґаздівстві[2]) пасіку; під липкою поставив вулик, а за кілька літ бджоли гуртом бреніли, як цвіла липа, котру всі ми назвали »Гилькова липа«, бо Гилько так нею піклувався, як мати своєю дитиною. Бувало в гарячий день, і в вечір і раненько, як йде до коней, вже й несе дві коновки води підляти »Боже деревце«, як часто називав він свою липу.

Вірного на причуд, доброго Гилька, що зрісся з моєю родиною, любили усі. В мене й помер він. Його »Гилькову липу« знає все село. В зимі приходять жінки до мене по цвіт з Гилькової липи, бо »анйліпше помагає в недугах«, а в іншу пору по мід з Гилькової липи, який мішають з мукою і прикладають на чиряки й рани. Ми вписали Гилька до родинного помяника, а що не знали його прізвища, тому він у нас — Гилько Липа.

Проминуло від того часу, як я сказав, 30 літ. На стрийковім ґрунті вже третє росте покоління. В селі парохом вже третій священик. Останній, то мій учень. От і переїзджаючи минулого року че-

---

[2]) Господарстві.

рез те село на другий день Великодня, вступив я до нього на хвильку. А що учні знають добре свого професора, його звички, бажання й уподобання, той в час підвечірку подала мені його добродійка кусень щільника меду. — То, додав священик, мій учень, — мід з »Гилькової липи«, він лікує й тіло й веселить душу. Я дістав його з парастасу, а церковна прислуга називає його чомусь медом з »Гилькової липи«.

Мене зворушив цей великодний спомин з перед 30-ти літ, а про доброго Гилька, що садив цю липу, оповів я мойому учневі і його рідні. Один його синок, чуючи це, сказав: »І я зараз по святах посаджу собі липу на радість, цвіт для мами й тата і на іконостас до церкви«!

II.

ВОСКРЕСНА ЛЄГЕНДА.

Св. Євангелист написав, що як Христос воскрес з мертвих, то пішов у сад, взяв заступ і почав садити деревину. Святі отці кажуть, що в той час біля плоту йшов апостол Андрій з обома своїми доньками. Вони глянули в сад і побачили садівника в білій киреї, що копав аж піт йому виступив на чоло та поранені руки.

»Чого працюєш? — запитав апостол Андрій незнайомого, — та ж весна довга, встигнеш обробитися«.

Садівник відповів: »Знай, що для тебе копаю тут і працюю, бо ти підеш степами та опинишся в найбогатшій та найкращій країні світа — Україні. В її серці, над чарівною рікою посадиш це дерево: креслату яблуню. Вона буде там цвісти весною, коли мені співатимуть воскресну пісню. Буде своїм біло-рожевим квітом дівчат чарувати, а доброму людові на Спаса дасть великі, смачні овочі на свячене«.

»Тобі, Ладо, — сказав садівник до старшої доньки ап. Андрія — даю це дерево, щоби посадила в ярах та на горбочках, де колись будуть церкви. Дерево буде давати мід бджілкам і насолоду людям, а мистцям — матеріял на іконостас«.

Лада взяла липу з рук Вертоградаря[1]).

»Тобі, Красуне, — озвався садівник до молодшої доньки ап. Андрія — даю цей корч. Посади його на березі, коли перепливете море. Він цвісти гарно не буде, але в осени дасть гарні китиці чудового напою, що звеселить, повиті в тугу, серця людей. Будуть його люде пити і з вівтаря і з весільного столу«.

Красуня взяла з його рук винну лозу.

Після цього, огородник прибрав промінистий вид і почав зникати.

»Ісусе Христе! — озвався апост. Андрій, бо пізнав, що це був не простий садівник, а сам Христос — зробимо, як кажеш!«

Не минуло кілька місяців а св. Андрій прибув з доньками до нашого краю та посадив над Дніпром чарівну яблуню. Над морем посадила Красуня виноград, а Лада на чорноземі — липу. Апостол Андрій, той, що першим повірив у Христа, поблагословив край наш — Україну, її людей і провістив їм велику майбутність.

Тому то й до нині нарід наш весною, коли розвивається липа, в'ється виноград, і цвите яблуня, а пчоли весело гудять, співає воскресну пісню в честь Вертоградаря.

---

[1]) Це старославянське слово та значить — Садівник.

ВІДОЗВА ДО ГРОМАДЯН.

Недобре представляється у нас пасічництво. Рідко де є поступова пасіка, яка би з 10 пнів давала доходу 500 зол. а з 50 пнів тільки, що й прибуток з 12—15 морґів землі! Нарід не вміє пасічникувати а найгірше на Лемківщині, Полісю і Гуцульщині, де невдачу пасік приписують чарам і пасік майже не мають, хотяй там мід є найліпший і найдорощій. Болїємо над тим і з любови до бідного, темного народу зладилисьмо той підручник »НАУКИ ПАСІЧНИЦТВА«, який висилаємо навіть за 60 сот. аби поправити їх долю. Хто це прочитав, нехай замовить для себе, свояків чи селян рідного села і для дітей-школярів. Вчините велике добро для свойого народа!

З друкарні Наук. Т-ва ім. Шевченка, Львів, Чарнецького 26.